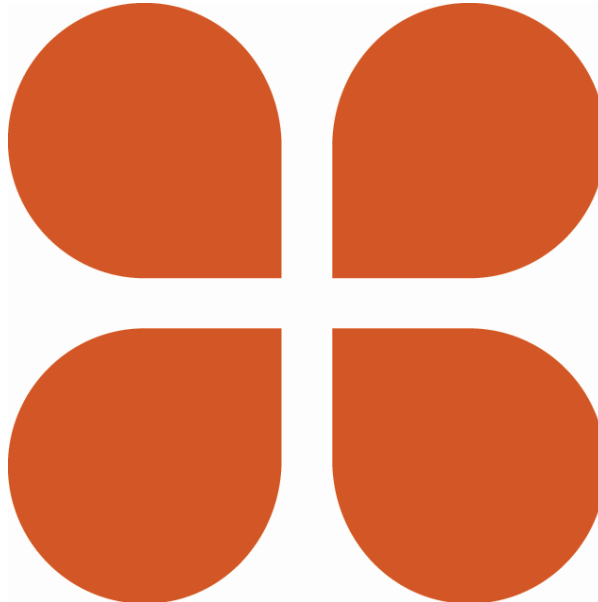

Riksintressen för kulturmiljövården

– Jönköpings län (F)

Områden av riksintresse för kulturmiljövården i Jönköpings län (F) enligt 3 kap 6 § miljöbalken

ANEBY KOMMUN	4
Askerydsvägen och Skiverstad [F 47] (delen i Askeryds sn)	4
Bordsjö [F 83a] (Askeryds sn)	4
Bredestad [F 82] (Bredestads sn)	4
Haurida och Åsen [F 79] (Haurida sn)	4
Hullaryd [F 80] (Lommaryds sn)	5
Stjärneborg, Herrestad [F 81] (Lommaryds, Frinnaryds och Marbäcks sn)	5
Västorp [F 83b] (Askeryds sn)	5
EKSJÖ KOMMUN	5
Askerydsvägen och Skiverstad [F 47] (Delen i Eksjö landsförsamling)	5
Brevik [F 48] (Eksjö sn)	6
Bruzaholm [F 57] (Ingatorps sn)	6
Edshult [F 54] (Edshults sn)	6
Eksjö [F 50]	6
Fågelhult och Åsa [F 55] (Kråkhults sn)	7
Hult [F 62] (Hässleby sn)	7
Hultåkra [F 60] (Hässleby sn)	7
Hässleby sanatorium [F 61] (Hässleby sn)	7
Idekulla [F 56] (Ingatorps sn)	7
Markestad, Hunnerstad [F 52] (Höreda sn)	8
Mellby [F 53] (Mellby sn)	8
Näs [F 59] (Ingatorps sn)	8
Pukulla [F 58] (Ingatorps sn)	8
Ryningholm [F 51] (Höreda sn)	8
Ränneslätt [F 49] (Eksjö sn)	9
GISLAVEDS KOMMUN	9
Finnvedens folkland [F 3] (delen i Ås och Reftele sn)	9
Sandvik [F 1] (Sandviks sn)	9
Villstad [F 2] (Villstads sn)	10
GNOSJÖ KOMMUN	10
Töllstorp [F 30] (Gnosjö sn)	10
JÖNKÖPINGS KOMMUN	10
Djuvarp, Roestorp [F 73] (Svarttorps sn)	10
Ekeryd, Skjutebo [F 37] (delen i Månsarps sn)	10
Eklundshov [F 68] (Sofia fg, Jönköping)	11
Gränna, Uppgränna [F 78] (Gränna sn)	11
Huskvarna [F 70]	11
Järstorp [F 67] (Järstorps sn)	11
Jönköping [F 69]	12
Norra Unnaryd [F 63] (Norra Unnaryds sn)	12
Röttle, Västanå [F 77] (Gränna sn)	12
Skärstaddalen [F 74] (Skärstads sn)	13
Smålands Taberg [F 66] (Månsarp och Norrahammars sn)	13
Stensholm, Lundaberget [F 71] (Hakarps sn)	13
Vallgårdar [F 64] (Norra Unnaryds sn)	13
Visingsö [F 76] (Visingsö sn)	14
Ödestugu [F 65] (Ödestugu sn)	14
Ölmstad [F 75] (Ölmstads sn)	14

Östra Höreda [F 72] (Lekeryds sn)	14
NÄSSJÖ KOMMUN	15
Bringetofta [F 38] (Bringetofta sn)	15
Fagertofta, Danstorp [F 44] (Nässjö och Norra Solberga sn)	15
Flisby [F 45] (Flisby sn)	15
Havsjö [F 41] (Bringetofta sn)	15
Norra Sandsjö [F 39] (Norra Sandsjö sn)	16
Sniparp, Rommen [F 42] (Malmbäckes sn)	16
Sunneränga [F 46] (Flisby sn)	16
Äsperyd [F 43] (Barkeryds sn)	16
SÄVSJÖ KOMMUN	17
Eksjöhovgård [F 20] (Vallsjö sn)	17
Gamla Hjälmteryd [F 15] (Hjälmteryds sn)	17
Hjärtlanda [F 17] (Hjärtlanda sn)	17
Hultsjö [F 16] (Hultsjö sn)	17
Komstad [F 19] (Vallsjö sn)	18
Norra Ljunga [F 18] (Norra Ljunga sn)	18
Vallsjö [F 21] (Vallsjö sn)	18
TRANÅS KOMMUN	18
Botilstorp [F 85] (Adelövs sn)	18
Botorp [F 86] (Linderås sn)	19
Kappetorp [F 84] (Adelövs sn)	19
Säbydalen [F 87] (Säby sn)	19
Tranås [F 88]	19
VAGGERYDS KOMMUN	20
Båramo [F 34] (Tofteryds sn)	20
Ekeryd, Skjutebo [F 37] (delen i Byarums sn)	20
Fryebo [F 32] (Tofteryds sn)	20
Hubbestad [F 36] (Svenarums sn)	20
Häradsö [F 31] (Åkers sn)	21
Pålskog [F 33] (Åkers sn)	21
Skillingarydslägren [F 35] (Tofteryds sn)	21
VETLANDA KOMMUN	21
Byestad [F 24] (Vetlanda och Bäckseda sn)	21
Lannaskede [F 22] (Lannaskede sn)	21
Näsby [F 23] (Näsby sn)	22
Repperda [F 27] (Alseda sn)	22
Skirö [F 26] (Skirö sn)	22
Stora Rösslida [F 25] (Skede sn)	23
Stora Ökna [F 29] (Ökna sn)	23
Ädelfors [F 28] (Alseda sn)	23
VÄRNAMO KOMMUN	23
Dannäs [F 5] (Dannäs sn)	23
Finnvedens folkland [F 3] (delen i Bredaryd och Torskinge sn)	24
Getaryggarna-Ed [F 10] (Voxtorp och Rydaholms sn)	24
Hindsen [F 12] (Fryele och Värnamo sn)	24
Nästa - Kärda [F 7] (Kärda sn)	24
Nya Åminne [F 9] (Värnamo sn)	25
Nydala kloster [F 14] (Nydala sn)	25
Rydaholm [F 11] (Rydaholms sn)	25
Södra Vissö [F 4] (Bredaryds sn)	25
Sötåsa [F 13] (Gällaryds sn)	26
Vallerstad [F 8] (Kärda sn)	26
Åminne - Källunda [F 6] (Kärda sn)	26

ANEBY KOMMUN

Askerydsvägen och Skiverstad [F 47] (delen i Askeryds sn)

Motivering:

Odlingslandskap med fornlämningar och välbevarad agrar bebyggelse längs äldre vägsträckning. (*Fornlämningsmiljö, Kommunikationsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Bebyggelse och äldre odlingsmark lokaliserad utmed den slingrande vägen. Vålhållet magasin vid Redeby. Missionshus. Flera milstolpar från 1779. Vaghållningsstenar.

Bordsjö [F 83a] (Askeryds sn)

Motivering:

Herrgårdsmiljö som sedan 1300-talet varit i ätten Bondes ägo med representativ bebyggelse och av herrgården präglad landskap.

Uttryck för riksintresset:

Säteri från 1610 med sammanhållen bebyggelse och en år 1863 ombyggd karolinsk huvudbyggnad. Minnessten av marmor med längre latinsk inskrift från 1743. Öppna odlingsmarker med ekhagar och alléprydda uppfartsvägar. Omgivande torpbebyggelse.

Bredestad [F 82] (Bredestads sn)

Motivering:

Sockencentrum och medeltida tingsplats i knutpunkten mellan den gamla kungsvägen till Kalmar och Tranås-Eksjövägen. (*Kommunikationsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Romansk absidkyrka med 1600-talstorn, f.d. sockenstuga och skola från 1700-talet. Vägsträckning av hög ålder. Gården Bona f.d. gästgiveri och skjutshåll med manbyggnad från 1700-talet. Runsten. Galgbacke.

I området ingår även:

Rester efter tegelbruk från 1700-talet.

Haurida och Åsen [F 79] (Haurida sn)

Motivering:

Sockencentrum samt välbevarad *bymiljö* med småskaliga odlingsmarker.

Uttryck för riksintresset:

Haurida kyrkby med medeltida träkyrka, f.d. skola, sockenstuga och rödfärgade tvåvåningshus från mitten av 1800-talet samt hembygdsgård med socknens första affär. Åsens by med välbevarad bebyggelse från 1800-talet. Omgivande inägomark med talrika odlingsrösen och system av bevarade fågator. Omkringliggande ängs- och hagmarker, hamlade träd.

Hullaryd [F 80] (Lommaryds sn)

Utredningsområde.

Motivering:

Bygdecentrum, tidigare marknadsplats och tingsplats som bevarat sin sena 1800-talskaraktär. (Kommunikationsmiljö).

Uttryck för riksintresset:

F.d. tingshus från 1800, häkte samt bostadshus från decennierna kring sekelskiftet. Gammal avrättningsplats. Vägsträckning av 1800-talskaraktär med valvbro.

I området ingår även:

Hålvägar och höggravfält från yngre järnålder.

Stjärneborg, Herrestad [F 81] (Lommaryds, Frinnaryds och Marbäcks sn)

Motivering:

Herrgårdslandskap där särskilt en herrgård präglas av säreget byggnadsbestånd från 1900-talets första del.

Uttryck för riksintresset:

Stjärneborg där ägaren M. L. Stierngranat uppförde en slottsbyggnad efter mönster från Visingsborg, ett pyramidformat mausoleum med kapell samt den runda tegelbyggnaden Hollandshus. Herrestads säteri med manbyggnad från 1890 samt stor magasinsbyggnad, Hästeryds herrgård och Katrineholms gård med anslutande stora, öppna odlingsmarker. Ruin efter Katrineholms gård.

I området ingår även:

Marbäcks medeltida kyrka med märkliga målningar från 1400-talet (Mäster Amund). Spridda gravfält och enstaka gravar samt fornåkrar. Äldre vägsträckning.

Västorp [F 83b] (Askeryds sn)

Motivering:

Bymiljö, välbevarad *radby* med bebyggelse från tidigt 1800-tal samt omgivande, av 1800talets skiften, opåverkade inägomarker. (*Odlingslandskap*).

Uttryck för riksintresset:

Bebyggelsebild och odlingsmarker som präglas av att byn endast genomgått storskifte. Enhetlig och samlad bybebyggelse, utanför bykärnan ligger en f.d. skola från 1868 och missionshus.

EKSJÖ KOMMUN

Askerydsvägen och Skiverstad [F 47] (Delen i Eksjö landsförsamling)

Motivering:

Odlingslandskap med fornlämningar och välbevarad agrar bebyggelse längs äldre vägsträckning. (*Fornlämningsmiljö, Kommunikationsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Bebyggelse och äldre odlingsmark lokaliserad utmed den slingrande vägen.

Fornlämningskoncentration med rösen och fyra järnåldersgravfält vid Skiverstads utskiftade by.

Skyttlingebäckes *gårdsmiljö*. Strömlunds missionshus. Flera milstolpar från 1779. Väghallningsstenar.

Brevik [F 48] (Eksjö sn)

Motivering:

Boställsmiljö, översteboställe för Smålands husarregemente med huvudbyggnad från 1750-talet. *Uttryck för riksintresset:* Boställe med bebyggelse från 1700- och 1800-talen. Skola, lärarbostad. *Odlingslandskap* med bevarade odlingsrösen i anslutning till gården vid sjön Norra Vixen. Ängs- och hagmarker.

I området ingår även:

Fornlämningsbestånd bestående av enstaka bronsåldersrösen samt andra gravar av äldre typ. Äldre vägsträckning.

Bruzaholm [F 57] (Ingatorps sn)

Motivering:

Bruksmiljö, järnbruk med privilegium från 1660 och bevarad äldre bebyggelse från 1700- och 1800-talen samt tidigt 1900-tal.

Uttryck för riksintresset:

Herrgård från 1785, maskin- och lagerlokaler, arbetarbostäder från 1800-talet och gjuteri i sten från 1908, dammsystem längs Brusaån.

Edshult [F 54] (Edshults sn)

Motivering:

Herrgårdsmiljö med samlat uttryck av stormannakultur sedan medeltiden i strategiskt näsläge (ed) mellan stora sjöar. (*Fornlämningsmiljö, Borgmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Ruiner efter medeltida stormannaborg och *ödekyrkogård* med kyrkogrund. Huvudbyggnad från 1600-talet. Husgrunder efter Edshults avhysta by. Hålvägar.

Eksjö [F 50]

Motivering:

Småstadsmiljö, en av landets mest välbevarade trästäder, som i planmönster och bebyggelse speglar stadsbyggandet från 1500-talets slut till 1900-talets tidigare del. Staden präglas av den dubbla funktionen som handelsstad och från 1900-talets början *regementsstad*.

Uttryck för riksintresset:

Det oregelbundna planmönstret i stadskärnans norra del tillkom efter stadens flyttning från sitt medeltida läge 1569 och de mer regelbundet formade kvarteren längst i norr, troligen från mitten av 1600-talet. Den efter branden 1856 reglerade södra delen av stadskärnan med rutnätsplan och ett konsekvent system av differentierade gator, med bred trädplanterad huvudgata, smalare sidogator och ännu smalare ekonomigator genom kvarterens inre utgör en föregångare till det sena 1800-talets stadsplanering. Välbevarad, småskalig trästadsbebyggelse med handels- och hantverksgårdar från 1700- och 1800-talen, som även visar stadens liv och förändringar under 1800-talets slut. Villabebyggelse från 1900-talets tidigare del som speglar stadens expansion sedan Smålands

husarregemente och Kalmar regemente förlagts till Eksjö.

Fågelhult och Åsa [F 55] (Kråkhults sn)

Motivering:

Bymiljö, två byar med tillhörande inägor, karaktäristiskt belägna på höjder i medeltida kolonisationsbygd. (*Odlingslandskap*).

Uttryck för riksintresset:

Fågelhults *radby* med bevarat bymönster, som är föga berörd av skiftet på 1830-talet. Åsa by med genom skiftet utglesad bykärna. Inägomark med stort bestånd av röjningsrösen och stenmurar.

Hult [F 62] (Hässleby sn)

Motivering:

Bymiljö, *radby* med delvis bevarad 1700- och 1800-talsbebyggelse.

Uttryck för riksintresset:

Välbevarad bykärna med sex gårdar. *Odlingslandskap* med bevarade stenmurar och betesmarker.

Hultåkra [F 60] (Hässleby sn)

Motivering:

Odlingslandskap av medeltida eller äldre struktur i anslutning till av hemmansklyvning delad *ensamgård*. (*Gårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Två gårdar med bostadshus av parstugutyp från 1700- och 1800-talen. Vältimrade uthus. *Odlingslandskap* med höga stenmurar, enstaka röjningsrösen och trögärdesgårdar samt bebyggelselokalisering som överensstämmer med den första kartläggningen från 1640-talet.

Hässleby sanatorium [F 61] (Hässleby sn)

Motivering:

Sanatoriemiljö för tbc i höglänt tallskogsmark uppförd för obemedlade med pengar ur Oscar II:s jubileumsfond. Anläggningen är den bäst bevarade av ursprungligen tre i landet.

Uttryck för riksintresset:

Sanatoriebyggnad från 1901, ritad av Axel Kumlien. Till anläggningen hör terapiverkstäder, sommarpaviljonger och personalbostäder, bl.a. underläkarvilla och sysslomansbostad, parker och promenadvägar.

Idekulla [F 56] (Ingatorps sn)

Motivering:

Bymiljö, typisk för Småländska höglandet, med åkermarken lokaliserad till en höjdrygg. (*Odlingslandskap*).

Uttryck för riksintresset:

Utdragen *radby* med byggnader huvudsakligen från 1800-talet. Höjdryggsanknuten "limpåker". Hägnader av sten och trä, ängslador och odlingsrösen.

Markestad, Hunnerstad [F 52] (Höreda sn)

Motivering:

Herrgårdslandskap vid Solgenåns utlopp i sjön Solgen i Södra Vedbo härads *centralbygd*. (*Boställsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Hunnerstads 1600-talssäteri med timrad och panelad mangårdsbyggnad i karolinsk stil och äldre ekonomibyggnader. Markestads f.d. militieboställe. Inägomarker med betade strandängar och ädla lövträd.

I området ingår även:

Stenåldersboplats, två gravfält, fornlåkrar och äldre bytomt.

Mellby [F 53] (Mellby sn)

Motivering:

Sockencentrum i *centralbygden* för Södra Vedbo härad. (*Fornlämningsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Fornlämningsbestånd med enstaka rösen, gravfält, offerkälla samt två runstenar. Medeltida kyrka, fattigstuga, sockenstuga och kyrkstallar. Utglesad 1800- och 1900-talsbybebyggelse. Inägomark med röjningsrösen och stenvmurar. Äldre vägsträckning.

Näs [F 59] (Ingatorps sn)

Motivering:

Bymiljö med *radby*, skapad genom 1700-talets hemmansklyvning, där åkermarken ligger i för regionen typiskt höjdläge. (*Odlingslandskap*).

Uttryck för riksintresset:

Tre bevarade gårdar av götisk typ med rikt bestånd av bevarade ekonomibyggnader från 1800- och 1900-talen. Inägomarker med riklig förekomst av röjningsrösen och en del bevarade stenvmurar på näs i Nässjasjön.

Pukulla [F 58] (Ingatorps sn)

Motivering:

Bymiljö, höjdbby med samlad bebyggelse och inägostruktur med tidig 1800-talskaraktär. (*Odlingslandskap, Kvarnmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Fyra gårdar som ligger i radbyform på höjdplatå. Åkermark med rikligt bestånd av röjningsrösen samt enstaka stengärdesgårdar. Kvarnbyggnad. Odlingsrösen.

Ryningsholm [F 51] (Höreda sn)

Motivering:

Herrgårdsmiljö i *odlingslandskap* präglad av sjösänkningar kring Solgenåns övre vattensystem.

Uttryck för riksintresset:

På 1600-talet bildat säteri med karaktärsbyggnader från 1800-talet. Omgivande stora, genom utdikningsföretag vunna odlingsmarker.

I området ingår även:

Tre gravfält med bl.a. totalt över hundra resta stenar från äldre järnålder.

Ränneslätt [F 49] (Eksjö sn)

Utredningsområde

Motivering:

Militär miljö med Smålands husarers och grenadjärers gamla exercisfält på plats med tradition som militär samlingsplats sedan 1400-talet och permanent övningsplats sedan 1690-talet.

Uttryck för riksintresset:

Lägerbyggnader i form av officerspaviljonger, sjukhus, kokhus, baracker, stallar, ridhus och militärförråd från 1800-talets slut, exercised.

GISLAVEDS KOMMUN

Finnvedens folkland [F 3] (delen i Ås och Reftele sn)

Motivering:

Centralbygd och kärnområde i ett småländskt folkland med tingsplats samt rik fornlämningsbygd med lämningar från stenålder till yngre järnålder kring norra delen av Bolmens forna stränder.

(Fornlämningsmiljö, Bymiljö).

Uttryck för riksintresset:

Öppet odlingslandskap med påtaglig koncentration av fornlämningar, stenåldersboplatser (länets tätaste förekomst) höggravfält och enstaka större högar samt ortnamnsinslag tydande på centralortsfunktion (Bröttjestad, Draftinge, troligen *Drav-Tuna, Karaby). Byar med välhållen 1800-talsbebyggelse samt Svanaholms f.d. säteri med medeltida lämningar och utdikade våtmarker. I Öllestad är Brödrahalla, utpekad som Västbo härads tingsplats, med runsten och resta stenar.

Sandvik [F 1] (Sandviks sn)

Motivering:

Odlingslandskap i skogrik *gränsbygd* med bebyggelse av 1800-talskaraktär kring Sandviks kyrkplats, belägen i område som genomkorsas av den forna riksvägen vid riksgränsen mot Danmark. *(Kyrkomiljö, Herrgårdsmiljö)*

Uttryck för riksintresset:

Stenkyrka från sekelskiftet 1900, belägen på den medeltida träkyrkans (offerkyrka för S:t Sigfrid) plats i framträdande läge på en udde i sjön Fegen, tidigare gränspost mot Danmark. Sockenstuga från 1800-talets mitt. Skola. Sandviks säteri med huvudbyggnad av trä från 1870-80. Åkermark med odlingsrösen som bevarats genom ombildning till betesmark.

I området ingår även:

Arrendegården Klockebo med vattenkvarn.

Villstad [F 2] (Villstads sn)

Motivering:

Sockencentrum framvuxet vid den äldre Nissastigen med flera *fornlämningsmiljöer* och med välbevarad bebyggelse från 1800-talets slut.

Uttryck för riksintresset:

Samlad miljö med år 1910 återuppförd 1700-talskyrka, prästgård med manbyggnad från 1858, klockargård, f.d. skola samt kyrkstallar från 1800-talet. Två högggravfält och en större hög visar kontinuitet från yngre järnålder. Fossil åkermark.

GNOSJÖ KOMMUN

Töllstorp [F 30] (Gnosjö sn)

Motivering:

Industrimiljö, representativ för Gnosjöbygdens tidiga, av vattenkraft beroende småindustri.

Uttryck för riksintresset:

Åsträckning med vattendrivet tråddrageri, metallduksväveri, kruköronhammare, husbehovskvarn, några mekaniska verkstäder samt ett antal övergivna småindustrilägen.

JÖNKÖPINGS KOMMUN

Djuvarp, Roestorp [F 73] (Svarttorps sn)

Motivering:

Odlingslandskap längs Huskvarnaåns övre dalgång med lämningar efter skilda tiders brukningsmetoder samt värdefull bebyggelse, *fornlämningsmiljöer* från brons- och järnålder. (*Herrgårdsmiljö*)

Uttryck för riksintresset:

Vällagda stengärdesgårdar, betade strandängar samt ett stort antal odlings- och röjningsrösen. Djuvarps herrgård med tidstypisk huvudbyggnad från 1888 och två 1700-talsflyglar. Roestorps *bymiljö* med välbevarad 1800-talsbebyggelse. Enstaka gravfält med anläggningar från äldre och flera från yngre järnålder samt spridda äldre fornlämningar såsom flera stora rösen och kvadratiska stensättningar.

Ekeryd, Skjutebo [F 37] (delen i Måsarps sn)

Motivering:

Fornlämningsmiljö med bl.a. länets största ringröse.

Uttryck för riksintresset:

Spridda fornlämningar på ömse sidor av Vederydssjön med domarringsgravfält samt ensamliggande

treuddar, runda stensättningar och rösen, varav tre är ringvallsformade. Området berör även Vaggeryds kommun.

Eklundshov [F 68] (Sofia fg, Jönköping)

Motivering:

Koloniträdgårdsområde från 1928, länets bäst bevarade av sitt slag.

Uttryck för riksintresset:

Strikt planlagt koloniområde med stugor i väl bevarad enhetlig byggnadsstil, uppförda efter mönsterritningar av hög arkitektonisk klass med förebilder i "det svenska torpet".

Gränna, Uppgränna [F 78] (Gränna sn)

Motivering:

Odlingslandskap längs östra Vätterstranden med talrika minnen från det feodalt präglade Visingsborgs grevskap, särskilt Per Brahe d y:s verksamhet på 1600-talet, däribland Gränna *småstadsmiljö* som speglar den förindustriella småstadens liv och som är Sveriges enda nyanlagda stadsbildning med grevliga privilegier. (*Herrgårdsmiljö, Bymiljö, Kommunikationsmiljö, Slottsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Öppet odlingslandskap på strandplanet mellan Vättern och Grännabergets förkastningsbrant. Ruin efter 1600-talslustslottet Brahehus. Den nyklassicistiska 1800-talsherrgården Vretaholm. Uppgränna by. Gränna stad med välbevarad trästadens bebyggelse från sent 1700- och 1800-tal, samt plan- och tomtstruktur som speglar den äldre stadens separering av verksamheter och boende.

I området ingår även:

Hällkista och stenåldersboplatser, järnåldersgravfält, runsten, äldre vägsträckning, milstolpar.

Huskvarna [F 70]

Motivering:

Industrimiljö som i bebyggelse och planering speglar industriutvecklingen i landet sedan 1600-talet, med vattenkraftsanknuten verksamhet längs Huskvarnaåns forsrika branter. Av kronan reglerade faktorier och manufakturerna, som senare utvecklats till Huskvarna vapenfabrik.

Uttryck för riksintresset:

Smedbyn och Stockmakarbyn med smedbostäder från slutet av 1600-talet och 1700-talen.

Disponentvilla med delvis bevarad trädgårdsanläggning från 1895. Två kraftstationer från 1906 respektive 1914. Huskvarnafallen.

Järstorp [F 67] (Järstorps sn)

Motivering:

Herrgårdslandskap kring Järstorps *sockencentrum*, med säterier och stora gårdar, som under 1700- och 1800-talen förvärvades och omgestaltades av ämbetsmän och borgare i Jönköping.

Uttryck för riksintresset:

Järstorps sockencentrum med 1100-talskyrka (ombyggd 1831), skola, fattigstuga och prästgård.

Pestkyrkogård. Björnebergs 1700-talsherrgård med engelsk park och alléer. Järstorps 1600-talssäteri med huvudbyggnad i italiensk stil från 1878. Klockarps gård med manbyggnad från 1888. Tolarp

med huvudbyggnad från 1906 i jugend och nationalromantisk stil. Området kring herrgårdarna med hög uppodlingsgrad.

Jönköping [F 69]

Motivering:

Residensstad belägen vid en strategisk kommunikationsknut, in i 1600-talet starkt befäst med hänsyn till anfallsrisken från Danmark. Administrativt centrum sedan 1600-talet med betydelse för stora delar av södra Sverige. Sällsynt kanalstadsplan från 1600-talets början samt 1800- och 1900-talens *industriestad* och ämbetsmannastad.

Uttryck för riksintresset:

Rikliga minnen från 1600-talsstaden genom den inte helt regelbundna stadsplanen med igenlagda kanaler och inre hamnbassäng. Gamla infartsvägar. Göta hovrätt, Kristine kyrka, rådhus, skola mm. Det tidigare fästningsområdet väster om kanalen mellan Vättern och Munksjön som under 1800-talets lopp ersattes av en zon av parker och för residensstaden karaktäristiska offentliga byggnader. Småskalig handels- och hantverksbebyggelse i trä som speglar den förindustriella stadens liv. Industriestaden och den kraftiga expansion industriutvecklingen medförde med tändsticksfabriken och andra industriella anläggningar. Den tidiga förstaden Väster med rätvinklig rutnätsplan från 1836 och rester av äldre småskalig bebyggelse. Utvidgningar av stadsdelen 1854 och 1877. Hamn- och järnvägsanläggningar, tidiga kommunaltekniska anläggningar. Strandpromenad och mer storstadsmässig bebyggelse från 1800-talets slut. Stadsparken. Bäckalyckan. Stadsdelen Söder och del av Torpa som visar stadsbyggnadsutvecklingen under 1900-talets tidigare del med ett planmönster som utgår från den äldre rutnätsplanen och sedan antar den tidstypiska oregelbundna, terränganpassade formen och med bebyggelse av flerbostadshus som är karaktäristisk för 1920-talets klassicism och funktionalismen.

Norra Unnaryd [F 63] (Norra Unnaryds sn)

Motivering:

Fornlämningsmiljö, ett av länets större och samlade exempel på fossil åkermark. (*Forn- och medeltida agrar miljö*).

Uttryck för riksintresset:

Område med ca 40 långsmala terrasserade åkerytor, till största delen begränsade av terrasskanter, stenvallar eller stensträngar och med stort inslag av odlingsrösen. Åkerytorna har datering från romersk järnålder till vikingatid.

Röttle, Västanå [F 77] (Gränna sn)

Motivering:

Kvarnmiljö med förindustriella lämningar i åravin från tiden under Visingsborgs grevskap. (*Bymiljö, Herrgårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Röttle by med lämningar främst efter flera kvarnar och det första handpappersbruket i Småland från 1649. Västanå herrgård, ett av grevskapets tre huvudsäten.

Skärstaddalen [F 74] (Skärstads sn)

Motivering:

Herrgårdslandskap med lång bebyggelsekontinuitet samt varierat bestånd av värdefull bebyggelse från olika tider samt *sockencentrum*. (*Fornlämningsmiljö, Järnvägsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Kyrkomiljö med 1800-talskyrka, f.d. skola, sockenstuga, prästgård från 1926 samt närbeläget gästgiveri. Herrgårdsmiljöerna Lyckås, Drättinge, Säby och Stackeryd med ståndsmässigt uppförda huvudbyggnader från 1700-, 1800- och 1900-tal, välbevarad torp- och arbetarbebyggelse, Lyckås och Drättinge har dessutom ovanligt påkostade ekonomibygnader. Lyckås f.d. stationshus och magasin utgör minnen från den smalspåriga järnvägen Jönköping - Vireda. Bebyggelsekontinuiteten bakåt antyds av flera gravfält och många enstaka gravar från både äldre och yngre järnålder samt ortnamnsefterleder av äldre typ (-hem, -inge, -stad).

Smålands Taberg [F 66] (Månsarp och Norrahammars sn)

Motivering:

Gruvmiljö och *industrimiljö*, unikt malmberg av central betydelse för Smålands bergshantering under 1600- till 1800-talen.

Uttryck för riksintresset:

Särpräglad järnmalsrik bergsformation med otaliga brottytor längs bergssidorna, brutet sedan medeltiden. Talrika *lågtekniska järnframställningsplatser* och kolningsgropar vid Åsamon, länsområdets centrum för lågteknisk järnframställning. *Bergsmansbyn* Kåperyd med medeltida *hyttruin*, fyra gårdar från 1700- och 1800-talen samt omgivande *odlingslandskap* med ängs- och hagmarker.

Stensholm, Lundaberget [F 71] (Hakarps sn)

Motivering:

Fornlämningsmiljö med järnåldersgravfält och medeltida borgruin med strategiskt läge. (*Borgmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Sammansatt fornlämningsmiljö med stort gravfält från yngre järnålder och lämningar efter den medeltida sätesgården Rädishälla som förstördes under nordiska sjuårskriget.

I området ingår även:

Stensholms säteri med välbevarad gårdsanläggning från 1870-talet. Lämningarna efter Stensholms handpappersbruk, grundlagt 1702 och förstört genom brand 1889, då maskinpappersbruk.

Vallgårdarna [F 64] (Norra Unnaryds sn)

Motivering:

Fornlämningsmiljö, för länet ovanligt exempel på en övergiven by med fossil åkermark samt *ödekyrkogård*.

Uttryck för riksintresset:

Bytomt med bebyggelselämningar efter den övergivna Vallgårdarna by. I anslutning till byn finns fossila åkrar, bestående av ca 35 långsmala åkertegar som till största delen är avgränsade av terrasskanter och odlingsrösen. Ödekyrkogård efter den på 1500-talet till Norra Unnaryd flyttade kyrkplatsen.

Visingsö [F 76] (Visingsö sn)

Motivering:

Centralbygd från förhistorisk tid och tidig medeltid med unik ställning under det svenska rikets framväxt samt det stormaktstida Visingsborgs grevskaps kärnområde med rika lämningar från Brahetiden. (*Fornlämningsmiljö, Borgmiljö, Kyrkomiljö, Slottsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Fornlämningsskilderna domineras av tre långsträckta gravfält med över 800 gravar från järnåldern, nära hälften är högar. Från äldre perioder finns bl.a. hällkista från yngre stenålder samt gravhögar och skärvstensrösen från bronsåldern. Ruiner efter medeltida kapell samt den kungliga borgen Näs, Magnus Ladulås dödsplats. Medeltidskyrkorna Ströja och Kumlaby, den förra med nuvarande namnet Brahekyrkan ombyggdes till grevlig kyrka på 1600-talet medan Kumlaby omändrades till skolhus. Skolbyggnad från 1600-talet. Ruinen efter Per Brahes 1600-talsslott Visingsborg samt ett stort antal minnen, minnesstenar och inskrifter från grevens tid. Kungsladugårdar i korsvirkesteknik från 1700-talet. Väl bevarat sockenmagasin från 1700-talet samt 1800-talsbåthus vid Rökinge. Gamla hamnen. Bevarade mullbärsträd från försök till silkesodling. Ekskog, planterad för flottans bruk på 1830-talet.

Ödestugu [F 65] (Ödestugu sn)

Motivering:

Sockencentrum med åtskilliga av 1800-talets offentliga byggnader i behåll.

Uttryck för riksintresset:

Kyrkby med medeltidskyrka, fattigstuga från förra hälften av 1800-talet, tre generationers skolbyggnader där den äldsta nu används som sockenstuga samt prästgård, uppförd 1889.

I området ingår även:

Ett flertal gravfält och enstaka ensamliggande fornlämningar, huvudsakligen från äldre järnålder, som går i ett stråk genom området. Flera järnframställningsplatser och rännformiga tjärdalar.

Ölmstad [F 75] (Ölmstads sn)

Motivering:

Sockencentrum med bl.a. ett av de äldsta bevarade folkskolehusen i länet.

Uttryck för riksintresset:

På 1700-talet omgestaltad medeltida kyrka, prästgård från 1930-talet, kyrkstallar från 1920-talet, klockargård samt två skolhus. Det äldsta, uppfört 1851, används nu som sockenstuga.

Östra Höreda [F 72] (Lekeryds sn)

Motivering:

Fornlämningsmiljö där gravfält och ensamliggande fornlämningar bildar en för länet hög koncentration.

Uttryck för riksintresset:

Småskaliga odlingsmarker, där en stor del av fornlämningsbeståndet, fem gravfält och ett antal ensamliggande fornlämningar av både äldre och yngre järnålderstyp, ligger i områdets ängs- och hagmarker.

NÄSSJÖ KOMMUN

Bringetofta [F 38] (Bringetofta sn)

Motivering:

Sockencentrum i Njudungs medeltida kärnbygd med medeltida kyrka.

Uttryck för riksintresset:

1100-talskyrka (utbyggd 1754) med prästgård, sockenstuga, sockenmagasin och ålderdomshem uppfört på 1800-talet. Bostadsbebyggelse från 1800-talet, skola, affär och missionshus från 1900-talets början.

I området ingår även:

Gravfält, bl.a. ett par med talrika högar, huvuddelen med kantränna, samt enstaka gravar, även de av yngre järnålderstyp. Hålvägar.

Fagertofta, Danstorp [F 44] (Nässjö och Norra Solberga sn)

Motivering:

Fornlämningsmiljö, odlingslandskap med koncentration av anläggningar från främst äldre järnålder.

Uttryck för riksintresset:

Hävdad beteslandskap med ställvis många odlingsrösen. Ett gravfält och ensamliggande fornlämningsbestånd av mindre rösen, kvadratiska stensättningar och stenkretsar samt domarringar.

Flisby [F 45] (Flisby sn)

Utredningsområde.

Motivering: Sockencentrum med prägel av 1800-talet. (*Fornlämningsmiljö, Vägmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Kyrka från 1850-talet i centrum av öppen odlingsmark, f.d. skola från 1853, prästgård från 1767 (påbyggd 1850) och löneboställe från 1916. *Ödekyrkogård* med medeltida kyrkoruin samt i anslutning till denna rester av f.d. häradsväg och ett yngre järnåldersgravfält. Längst i söder ett bronsåldersröse och ett äldre järnåldersgravfält.

Havsjö [F 41] (Bringetofta sn)

Motivering:

Fornlämningsmiljö med gravar och odlingslämningar från bronsålder och järnålder i anslutning till Toftaan.

Uttryck för riksintresset:

Stora röjningsröseområden delvis med stensträngar och hägnadsvallar och ställvis i anslutning till järnåldersgravfält samt rösen från yngre bronsålder och andra ensamliggande anläggningar från främst järnålderns äldre perioder.

I området ingår även:

Humlahemmet, en mycket välbevarad gårdsmiljö söder om Havsjö bykärna.

Norra Sandsjö [F 39] (Norra Sandsjö sn)

Motivering:

Sockencentrum, representativt för Njudungs medeltida kärnbygd, med bevarad 1100-tal-skyrka samt omgivande *herrgårdslandskap* kring Prinsnäs säteri. Ett av länets största områden med fossil åkermark. (*Fornlämningsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Romansk kyrka ombyggd på 1600-talet, prästgård med manbyggnad från 1897, sockenmagasin uppfört 1814, löneboställe från 1940 och f.d. prästgårdsbyggnad från 1700-talet. Prinsnäs säteri med år 1860 ombyggd manbyggnad från 1600-talet. Inägomark med inslag av fossil åkermark, totalt 1,5 x 0,4 km stor och med ett 50-tal åkerparceller, delvis begränsade av terrasskanter, hägnadsvallar/stensträngar eller röjningsrösen samt ställvis i anslutning till gravar av äldre järnålderstyp. Märklig runsten vars text redovisar sex släktled.

Sniparp, Rommen [F 42] (Malmbäcks sn)

Motivering:

Odlingslandskap med bl.a. det bäst bevarade ladlandskapet i länet. (*Fornlämningsmiljö, Vägmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Småskaligt odlingslandskap med två gravfält av äldre järnålderstyp. Områdets södra del har karaktär av ladmarksland med enkla ängs- och redskapslador. Äldre vägsträckning.

Sunneränga [F 46] (Flisby sn)

Motivering:

Bymiljö, spridd bebyggelsestruktur samt storslaget, höjdryggsanknutet *odlingslandskap* med fornlämningar. (*Fornlämningsmiljö, Vägmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Stora mangårds- och bodbyggnader från 1800-talet. Odlingsyta på västslänt av moränrygg. Vägsträckning av 1800-talskaraktär med runsten och milstolpe. Fornlämningar i form av bronsåldersröse, domarringar och stensättningar.

Äsperyd [F 43] (Barkeryds sn)

Motivering:

Bymiljö med förindustriell vattenkraftsanknuten verksamhet och till byn anslutande fornlämningar. (*Fornlämningsmiljö, Tidigindustriell miljö*).

Uttryck för riksintresset:

By med byggnadsbestånd från 1800-talet samt till byn hörande garveri, kvarn och såg. Missionshus. *Odlingslandskap* präglad av aktiv betesdrift. Gravfält från järnåldern, flera rösen från bronsålder samt en domarring.

SÄVSJÖ KOMMUN

Eksjöhovgård [F 20] (Vallsjö sn)

Motivering:

Herrgårdsmiljö och en av Smålands mest betydelsefulla medeltida sätesgårdar. (Slottsmiljö, Kyrkomiljö).

Uttryck för riksintresset:

Medeltida bebyggelse på en ö med slottsruin efter en på 1600-talet påbörjad, och under 1700-talet ej färdigställd, stenbyggnad. Nuvarande herrgård har en huvudbyggnad med flyglar i timmer från 1805, uppförd av Eksjöhovgårds kopparbolag. Monumental stenkyrka från 1890, uppförd i nygotisk stil. Bevarad arbetarbostad från sekelskiftet 1900.

Gamla Hjälmseryd [F 15] (Hjälmseryds sn)

Motivering:

Sockencentrum i Njudungs medeltida kärnbygd med 1100-talskyrka. (Fornlämningsmiljö).

Uttryck för riksintresset:

Hjälmseryds gamla kyrka, uppförd i romansk stil och efter lång tid som ruin återuppbyggd på 1930-talet. Bevarad bebyggelse från 1700- och 1800-talen, däribland prästgården med monumental huvudbyggnad i två våningar. Skolhus (påbyggt 1904 med en våning) samt ett missionshus från 1890. *Odlingslandskap* med förekomst av odlings- och röjningsrösen samt gravfält som antyder en bebyggelsekontinuitet från yngre järnålder medan tre större rösen påvisar bosättning från bronsålder.

Hjärtlanda [F 17] (Hjärtlanda sn)

Motivering:

Odlingslandskap i Njudungs medeltida kärnbygd med välbevarad 1100-talskyrka, en av länets få som undgått större ombyggnader. (Fornlämningsmiljö, Bymiljö, Kyrkomiljö).

Uttryck för riksintresset:

Av laga skiftet präglad inägomark med odlingsrösen och utglesad bybebyggelse i krönläge. Gravfält som antyder bebyggelsekontinuitet från yngre järnålder. Välbevarad romansk absidkyrka.

Hultsjö [F 16] (Hultsjö sn)

Motivering:

Sockencentrum i Njudungs medeltida kärnbygd med järnåldersgravfält i anslutning till medeltida kyrkplats. (Fornlämningsmiljö).

Uttryck för riksintresset:

Inägomark med odlings- och röjningsrösen samt gravfält som antyder en bebyggelsekontinuitet från yngre järnålder. Det största gravfältet ligger i anslutning till den gamla kyrkplatsen med *ödekyrkogård* och äldre stiglucka. Ny kyrka från 1858-60. Skola och ålderdomshem. Två f.d. prästgårdar med bebyggelse från 1700- och 1800-talen.

Komstad [F 19] (Vallsjö sn)

Motivering:

Bymiljö och f.d. häradscentrum för Västra härad. (*Kvarnmiljö, Tidigindustriell miljö*).

Uttryck för riksintresset:

Delvis utskiftad bykärna med manbyggnader från tiden 1850-1921 och *odlingslandskap* med bevarade ängs- och slåttermarker. Kvarn, ram- och cirkelsåg samt kvarnstensgjuteri. F.d. tingsplats (1734 - 1908) med gästgivargård och bevarat häradshäkte samt f.d. tingshus ombyggt till bostad. F.d. affärsbyggnad med välbevarad inredning.

I området ingår även:

Ensamliggande fornlämningar i form av hällkistor, större stensättningar, ett röse samt runsten.

Norra Ljunga [F 18] (Norra Ljunga sn)

Motivering:

Bymiljö, kyrkby i Njudungs medeltida kärnbygd med välbevarad 1200-talskyrka.

(*Fornlämningssmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Kyrkby i gles radbyform med bostadshus från 1800-talets senare del och 1900-talets början, f.d. skola och missionshus. Medeltida västtornskyrka. Flera enstaka äldre gravar och större gravfält med för Njudung karaktäristisk sammansättning av anläggningstyper (främst äldre järnålder) vid Sunagård.

Vallsjö [F 21] (Vallsjö sn)

Motivering:

Herrgårdsmiljö i Njudungs medeltida kärnbygd med den välbevarade och en av de minsta sockenkyrkorna från 1100-talet. (*Fornlämningssmiljö, Kyrkomiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Öppen inägomark med gravfält som antyder en bebyggelsekontinuitet från yngre järnålder. Herrgård med bebyggelse av 1800-talskaraktär skapad genom avhysning av Vallsjö by. Romansk absidkyrka, övergiven vid den nya kyrkans uppförande 1891, reparerad 1910 och åter i bruk 1951.

I området ingår även:

S:t Sigfrids källa, runsten och äldre vägsträckning.

TRANÅS KOMMUN

Botilstorp [F 85] (Adelövs sn)

Motivering:

Odlingslandskap med bevarat lövängsbruk.

Uttryck för riksintresset:

Botilstorps *gårdsmiljö* med två hemman som har bostadshus från 1800-talets andra hälft. Öster om gården ligger ett område präglad av lövängsbruk.

Botorp [F 86] (Linderås sn)

Motivering:

Herrgårdsmiljö av 1800-talskaraktär med för tiden karaktäristiska byggnader för förädling av gårdens produkter.

Uttryck för riksintresset:

Rikt byggnadsbestånd med bl.a. huvudbyggnad från 1700-talets slut, tillbyggd kring sekelskiftet 1900, mejeri och magasin från tidigt 1800-tal, smedja, linbasta och f.d. förvaltarbostad från 1875.

I området ingår även:

Mindre gravfält från järnåldern.

Kappetorp [F 84] (Adelövs sn)

Utredningsområde.

Motivering:

Kommunikationsmiljö i anslutning till *marknadsplats* och område med hög fornlämningsstäthet. (*Fornlämningsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Adelövs fortfarande använda marknadsplats med bodlängor från 1700-talet. I anslutning till området ligger på de s.k. Vassrödjorna flera järnåldersgravfält med framför allt rösen, runda och kvadratiska stensättningar samt domarringar och resta stenar. Genom området går en välbevarad vägsträckning av 1800-talskaraktär med vägföring som antyder hög ålder.

I området ingår även:

Kappetorps f.d. prästgård med manbyggnad från 1780-talet och äldre timrade uthus. Väl hävdad odlingslandskap.

Säbydalen [F 87] (Säby sn)

Motivering:

Herrgårdslandskap med bebyggelse från olika tidsepoker samt inslag av olika centrala funktioner. (*Fornlämningsmiljö, Vägmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Sammanhängande odlingsbygd, till stora delar tillkommen genom sjösänkning, med herrgårdarna Gripenbergs slott (uppfört av trä på 1660-talet av Carl Gustaf Wrangel med Nicodemus Tessin d.ä. som sannolik arkitekt) och Göberga, Åbonäs samt Restads säterier, tillhörande ekonomibyggnader och omgivande torpbebyggelse. F.d. parkanläggning vid Åbonäs. Fornlämningar från bronsålder och framåt, enstaka eller grupper av gravar och gravfält samt bytomter och fornåkrar. Flera ortnamns efterleder av äldre typ (-berg/a, -by, -inge, -stad). Den bördiga dalgången kring Svartån korsas av den gamla landsvägen från Östergötland mot Eksjö. Längs vägen ligger Säbydals by med Ådala handelsgård, Sathälla gästgiveri (tingsplats under 1600- och 1700-talen) samt Säby *sockencentrum* med märklig under senare sekel ombyggd romansk kyrka, prästgård, kyrkstallar, sockenstuga, ålderdomshem och agrarbebyggelse från 1800-talet.

Tranås [F 88]

Motivering:

Stadsmiljö, centrum för handel och industriella verksamheter som på grund av järnvägen utvecklades till stad och 1919 fick stadsrättigheter. (*Kurort*).

Uttryck för riksintresset:

Rutnätsplan med trädplanterad huvudgata efter det sena 1800-talets monumentala stadsbyggnadsideal och stadsmässig bebyggelse från 1800-talets slut och 1900-talet samt *järnvägsmiljön*. Tranås Vattenkuranstalt, badanläggning från sekelskiftet 1900 med badhotell och park.

VAGGERYDS KOMMUN

Båramo [F 34] (Tofteryds sn)

Motivering:

Odlingslandskap med ett för regionen typiskt fornlämningsbestånd. (*Fornlämningsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Tre gravfält samt ensamliggande fornlämningar från äldre järnålder (kvadratiska rösen och stensättningar, domarringar och resta stenar) i småbruten inägomark. Äldre bebyggelse från 1800-talet.

Ekeryd, Skjutebo [F 37] (delen i Byarums sn)

Motivering:

Fornlämningsmiljö med bl.a. länets största ringröse.

Uttryck för riksintresset:

Spridda fornlämningar på ömse sidor av Vederydssjön med domarringsgravfält samt ensamliggande treuddar, runda stensättningar och rösen, varav tre är ringvallsformade.

Fryebo [F 32] (Tofteryds sn)

Motivering:

Bymiljö med tät bykärna av fyra gårdar som undgått 1800-talets skiftessprängning.

(*Odlingslandskap*).

Uttryck för riksintresset:

Byggnadsbestånd med bl.a. manbyggnader av parstugetyp från tiden 1830-1880, sommarladugårdar, två gårdssmedjor, linbasta och undantagsstuga samt väghållningsstenar. Inägomark med ängs- och hagmarker, odlingsrösen

Hubbestad [F 36] (Svenarums sn)

Motivering:

Herrgårdsmiljö med välbevarat byggnadsbestånd vid Hubbestadssjöns östra strand.

Uttryck för riksintresset:

Reveterad timmerbyggnad från omkring 1790 med brutet och valmat tak. Fägård i öppen fyrkant skild från mangården av en tegelmur. Magasinsbyggnad. Alléprydd uppfartsväg, f.d. parkanläggning med lusthus och jaktstuga.

Häradsö [F 31] (Åkers sn)

Motivering:

Bymiljö med för länet representativt och välbevarat byggnadsbestånd, där byggnadsskickets förändring från 1850-talet till 1900 kan följas på flera av de åtta gårdarna.

Uttryck för riksintresset:

Byn är belägen på en udde i Store Mosse Nationalpark. Småskaligt flackt *odlingslandskap*.

Pålskog [F 33] (Åkers sn)

Motivering:

Bymiljö med bebyggelse från 1800-talets senare del. (*Odlingslandskap*).

Uttryck för riksintresset:

Byn består av fyra gårdar från 1800-talet samt ett missionshus och gårdssmedja från sekelskiftet 1900. Terränganpassad bebyggelse till de topografiskt dramatiska förutsättningarna. Öster och norr om byn finns hävdade enehagar.

Skillingarydslägren [F 35] (Tofteryds sn)

Motivering:

Militär miljö, övnings- och lägerplats för dåvarande Jönköpings regemente sedan 1777 med delvis unika lägerbyggnader.

Uttryck för riksintresset:

På ömse sidor om Lagan ligger två skilda läger i anslutning till det gamla övningsfältet för de nu nedlagda regementena I12 och A6 med likartat bestånd av byggnader såsom officersmäss, sjukhus, befälspaviljong, kokhus och lägerhyddor. Den västra anläggningen "I12-sidan" präglas huvudsakligen av 1880-talets byggnadsstil, medan den senare uppförda bebyggelsen på "A6-sidan" är från 1900-talets början. Exercisplats och skjutfält.

VETLANDA KOMMUN

Byestad [F 24] (Vetlanda och Bäckseda sn)

Motivering:

Fornlämningssmiljö från yngre järnålder med bl.a. två av Smålands största gravfält, delvis med unika anläggningar, belägna mellan tvära krökar av Emån.

Uttryck för riksintresset:

Märkligt gravfält med över 300 synliga anläggningar av varierande former med bl.a. elva treuddar och en unik, stor sexuddig anläggning. På det södra gravfältet dominerar högar, men även här finns flera treuddar och en mycket ovanlig fyruddig anläggning. Äldre vägsträckning.'

Lannaskede [F 22] (Lannaskede sn)

Motivering:

Kyrkomiljö i Njudungs medeltida kärnbygd med bevarad 1100-talskyrka.

Uttryck för riksintresset:

Märklig romansk absidkyrka med sydportal influerad av Lunds domkyrka samt vapenhus i trä från 1600-talet med en runsten och gravkista av s.k. Eskilstunatyp. Klockstapel. Vid kyrkan ligger Lannaskede källa och en större stensättning.

Näsby [F 23] (Näsby sn)

Motivering:

Herrgårdslandskap kring sjöarna Flögeln och Norrasjön med välbevarad 1700- och 1800-talsbebyggelse. (*Fornlämningsmiljö, Borgmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

De av 1800-talet präglade herrgårdarna Flishult, Hällinge och Hultaby (med huvudbyggnad i empiristil). Hällinge herrgård med flygelbyggnader från sent 1700-tal och huvudbyggnad från tidigt 1800-tal samt kvarn med såg och kraftstation. Ruin av en under 1300-talet övergiven stormannagård ("Hultaby slott") med grunder efter tillhörande bostäder och ekonomibyggnader. Strandnära lägen med alléprydda uppfartsvägar, omgivande stora, öppna och stenröjda åkrar. Näsby *sockencentrum* med på 1700-talet ombyggd medeltidskyrka, f.d. skola och sockenstuga. Gravfält från järnåldern och två stora rösen. Äldre häradsväg, delar av den allékantad. Milstolpe.

Repperda [F 27] (Alseda sn)

Motivering:

Bymiljö med inägomark som präglas av mäktiga stenmurar. (*Fornlämningsmiljö, Odlingslandskap, Vägmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Byggnadsbestånd från 1800- och 1900-talen med bl.a. flera gårdar, f.d. gästgiveri samt missionshus från 1911. Mäktiga, upp till fem m breda, stenmurar som härrör från nödhjälpsarbeten i slutet av 1860-talet. För regionen stort yngre järnåldersgravfält samt runsten. Äldre vägsträckning.

Skirö [F 26] (Skirö sn)

Motivering:

Odlingslandskap kring Skirö kyrkplats och Vallby herrgård. (*Fornlämningsmiljö, Herrgårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Skirö by med medeltida *kyrkoruin*, *ödekyrkogård* och en tvåvånings prästgård från 1700-talet (ombyggd på 1800-talet). Oregelbundna, ibland impedimentrika åkerformer. Vallby herrgård med timrad huvudbyggnad från 1846 och alléprydd uppfartsväg, statarbostäder och ekonomibyggnader. Herrgården har medeltida anor och delar av huvudbyggnaden står på en äldre grund från 1500-talet. Omkringliggande herrgårdspräglad inägomark, i Sundsängen norr om Vallby finns tegindelad fossil åkermark. Enstaka fornlämningar, bl.a. stort bronsåldersröse och hällkistor.

Stora Rösslida [F 25] (Skede sn)

Motivering:

Fornlämningsmiljö med ett antal monumentala bronsåldersrösen.

Uttryck för riksintresset:

Höjdrygg i beteslandskap, krönt av sju större rösen från bronsåldern.

I området ingår även:

Två gårdar med byggnadsbestånd från 1700- och 1800-talen.

Stora Ökna [F 29] (Ökna sn)

Motivering:

Bymiljö med tät bebyggelse utan avgränsning mellan de skilda gårdarnas tomter och trädgårdar.

Uttryck för riksintresset:

Bebyggelse från 1700- och 1800-talen, lokaliserade till en vägkorsning. I byggnadsbeståndet märks bl.a. tvillingstugor, portliderbyggnad och timrade bodar. I anslutning till byn finns hagmark som innehåller ett större område med odlingsrösen.

Ädelfors [F 28] (Alseda sn)

Motivering:

Gruvmiljö och *bruksmiljö*, lämningar från 1700- och 1800-talet efter Sydsveriges enda guldgruva samt järnbruksområde från 1800-talet vid Emån.

Uttryck för riksintresset:

Gruvfält med gruvhål och dagorter av skilda storlekar samt bruksherrgård, våghus, magasin av sten, bostadshus och masugnslämningar från det bruk som anlades här under 1800-talet.

VÄRNAMO KOMMUN

Dannäs [F 5] (Dannäs sn)

Motivering:

Herrgårdsmiljö kring Dannäs säteri och *sockencentrum* med Bolmenbygdens äldsta kyrka samt fornlämningar som antyder bebyggelsekontinuitet från yngre järnålder. (*Fornlämningsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Säteriet med huvudbyggnad från 1779, flyglar och ekonomibyggnader är känt sedan medeltiden.

Kyrkomiljö med under 1800-talet tillbyggd medeltidskyrka och skolbyggnader från 1881 och 1950-tal samt timrat sockenmagasin från 1800-talet. En allé sammanbinder kyrka och herrgård. Tre höggravfält. Två områden med fossil åkermark, möjligen från medeltiden, det ena i anslutning till en äldre huvudgård.

Finnvedens folkland [F 3] (delen i Bredaryd och Torskinge sn)

Motivering:

Centralbygd och kärnområde i ett småländskt folkland med tingsplats samt rik fornlämningsbygd med lämningar från stenålder till yngre järnålder kring norra delen av Bolmens forna stränder.

(*Fornlämningsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Öppet odlingslandskap med påtaglig koncentration av fornlämningar, främst stenåldersboplatser (länets tätaste förekomst) högggravfält och enstaka större högar. Endast en mindre del av området ligger inom kommunen.

Getaryggarna-Ed [F 10] (Voxtorp och Rydaholms sn)

Motivering:

Kommunikationsmiljö, vägsträckning på s.k. getryggsås med fornlämningar och byar.

(*Fornlämningsmiljö, Borgmiljö, Bymiljö, Kvarnmiljö, Herrgårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Åsen med rester av skilda tiders vägsträckningar, omkringliggande *odlingslandskap* samt byarna Slättebrohult och Botilsbo med 1800-talsbebyggelse. Eds herrgård med huvudbyggnad i nyklassicistisk stil från 1840-talet. I anslutning till Ed finns stora rösen, fornåkrar, runsten samt lämningarna efter medeltidsborgen Trolleborg, nedbränd 1434 under Engelbrektsfejden. Lämningar efter Krusebackens kvarn. Vid sjön Flåren stenåldersboplatser.

Hindsen [F 12] (Fryele och Värnamo sn)

Motivering:

Herrgårdslandskap med rikt fornlämningsbestånd kring sjön Hindsens nordspets.

(*Fornlämningsmiljö, Borgmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Öppen odlingsmark med skilda fornlämningstyper från bronsålder och järnålder (hällkistor, rösen, domarringar, treuddar och ett tiotal yngre järnåldersgravfält). Herrgårdarna Hindsekind och Näsbyholm med byggnadsbestånd från 1700- och 1800-talen samt byarna Nederby och Lindstad. Vid Hindsekind, som har medeltida anor, finns en kastalruin samt en magasinsbyggnad med trappstensgavlar och långväggar delvis i skiftesverk.

Nästa - Kärda [F 7] (Kärda sn)

Motivering:

Fornlämningsmiljö, koncentration av fornlämningar från brons- och järnålder vilka klart manifesterar Kärda som länets högrikaste socken samt *sockencentrum* med 1800-talsbebyggelse.

Uttryck för riksintresset:

Fornlämningsstråk mellan Nästasjön och sjön Gunnen med flera höggrovar från järnåldern samt enstaka bronsåldersrösen och spridda spår av stenåldersbosättning. Kyrkomiljö med kyrka, prästgård, skolhus och tiondebod från 1800-talet, kyrkstall och sockenstuga från år 1900 samt moderniserat församlingshem.

Nya Åminne [F 9] (Värnamo sn)

Motivering:

Bruksmiljö, järnbruk liksom föregångaren Gamla Åminne [F 6] baserat på sjömalm från den närbelägna sjön Vidöstern och med behållen karaktär från 1900-talets början då anläggningen uppfördes.

Uttryck för riksintresset:

Länets enda helt bevarade masugn samt tidstypiska byggnader av tegel (verkstad, gjuteri) samt våghus av trä. Disponentsvilla. Kollada av trä med förbindelse till Skåne-Smålands järnväg. Stationsanläggning från 1889-99, uppförd samtidigt som järnvägen.

Nydala kloster [F 14] (Nydala sn)

Motivering:

Unik *klostermiljö*, ruinerna efter Sveriges jämte Alvastra äldsta cistercienserkloster.

(*Herrgårdsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Nydala kloster anlades fullständigt enligt ordensstiftarens intention i ett område avskilt från bebyggda trakter. Bevarad klosterkyrka från 1200-talets mitt, ruiner efter konventsbyggnader samt kyrkstall, kapell och två stenhus från medeltiden. Nydala herrgård, med huvudbyggnad från 1790, skapades ur delar av klostergodset.

Rydaholm [F 11] (Rydaholms sn)

Motivering:

Centralort i tioräds lagsaga med ett på lämningar efter skilda tiders brukningsmetoder rikt *odlingslandskap* kring 1700-talskyrka med bl.a. märkligt medeltida försvarstorn från 1100-talet och medeltida vapensynsplats samt varierat fornlämningsbestånd. (*Fornlämningmiljö*, *Kyrkomiljö*, *Bymiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Viktigt vägmot vid kyrkan med sitt mäktiga tidigmedeltida torn med två spiror, klockargård och kyrkstallar. "Stora hålan" invid kyrkan utgör sannolikt en av 9 omnämnda vapensynsplatser från 1300-talet. Vålhallen 1800-talsbebyggelse i Nederleds och Uppleds byar med bl.a. f.d. gästgiveri. I området visar tiotalet öde gårdstomter, halvågar, odlingsrösen, terrasseringar och fossila åkrar olika tidsepokers markanvändning medan ett tiotal gravfält antyder bebyggelsekontinuitet från järnålder. Från äldre tider härstammar enstaka rösen och hållkistor från bronsålder.

Södra Vissö [F 4] (Bredaryds sn)

Motivering:

Bymiljö med samlad och välbevarad bebyggelse från 1800-talets senare del omgivet av ett *odlingslandskap* präglad av 1800-talets utdikade mossmark.

Uttryck för riksintresset:

Bybebyggelse av klungbytyp med rödmålade manbyggnader i timmer samt omgivande, välbevarade hagmarker och slätterängar. Skiftena omgärdas av vålhållna stenmurar. Odlingsrösen.

Sötåsa [F 13] (Gällaryds sn)

Motivering:

Bymiljö, rik på agrarhistoriska lämningar, representativ för den småländska boskapsskötseln och med få motsvarigheter i länet. (*Forn- och medeltida agrar miljö*).

Uttryck för riksintresset:

Inägomark som i storlek och utbredning motsvarar det tidiga 1800-talets ensådesåkrar. Lövängar och breda stengärdesgårdar som avdelar skiftena. Opåverkade av senare tiders odling finns sju parcellindelade åkerytor av hackerörstyp, troligen representerande förhistoriskt odlingsbruk. I centrum röset "Pengaröret". Utskiftade gårdar med timrade manbyggnader av parstugutyp och ekonomibygnader från tiden 1860-1934. Bevarade fägor.

Vallerstad [F 8] (Kärda sn)

Motivering:

Herrgårdsmiljö med anor från 1300-talet och enhetligt bygnadsbestånd från 1800-talets senare del intill fornlämningar av järnålderstyp.

Uttryck för riksintresset:

Mangård med timrad huvudbyggnad samt magasin, smedja, arbetarbostad och förråd från 1800-talet. Alléprydd uppfartsväg. I herrgårdens närhet finns två höggravfält från yngre järnålder, båda med stort inslag av högar med kantränna, varav en del även med utanförliggande kantvall.

Torplämningar, kolbottnar.

I området ingår även:

Äldre vägsträckning.

Åminne - Källunda [F 6] (Kärda sn)

Motivering:

Herrgårdslandskap kring Källundasjön med gårdar av medeltida ursprung samt lämningar efter Åminne bruk från 1800-talet. (*Fornlämningsmiljö*).

Uttryck för riksintresset:

Området karaktäriseras av *odlingslandskapet* kring gårdarna Schedingsnäs, Åminne, Hökhult och Källunda med omgivande ekrika hagmarker och bokskogar samt flera områden med fossil åkermark. Gårdarna har strandnära krönlägen och bebyggelse från skilda epoker. Schedingsnäs har mangård från 1600-talet, vid Källunda finns två större höggravfält och medeltida lämningar medan nuvarande bebyggelse präglas av 1800-talet. Hökhults bebyggelse uppfördes 1939. Åminne herrgård och Bestorps manbyggnad nedflyttad från Bestorpsjön samt ruiner efter Åminne järnbruk från 1800-talet, vid sekelskiftet 1900 flyttat till Nya Åminne [F 9], d.v.s. närmare både råvaran sjömalmen och järnvägen.